

КОНЦЕПТ ЯК ЄДНІСТЬ СЛОВА ТА ДІЇ

Віра Волкова,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У кожного концепту, як показав У. Джеймс, є його єдиний сенс, що виключає всі інші, і якщо людина, що користується цим поняттям, не уявляє собі чітко, чи має вона на увазі при цьому той чи інший сенс, то це показує, що в її свідомості концепт сформований недосконало. Як бачимо, основна ознака концепту виявляється в тому, що в ньому втілюється конкретний зміст, на відміну від перцепту, в якому потік чуттєвих переживань не припускає розмежувань. Призначення концептів в тому, щоб з чуттєвого різноманіття “викроювати” окремі об’єкти, яким даються назви. За У. Джеймсом, вони використовуються для заміщення емпіричного матеріалу інтелектуальним [3, с. 41]. У результаті взаємодії концептів утворюються їх ланцюги вищого порядку відволікання, до яких можна віднести філософські категорії. Відповідно, за прагматизмом, цінність концепту залежить від користі його застосування.

Концепт складається із слова, образу і функції. Прагматичним правилом, за У. Джеймсом, є наявність в ньому практичного значення, то, як воно може використовуватися для досягнення мети. Безсумнівно, що головним в концепті є його функціональна роль. При цьому концепти перебувають між собою в гармонійному зв’язку, завдяки чому вони утворюють світи думки. За допомогою концептів відбувається переоцінка життя, тому що вони надають широту поглядів. У них може виникати ореол ідеальності, коли їх зв’язок з життям порушується. Як приклад, У. Джеймс наводить використання таких концептів як “боротьба проти рабства” і “демократія”. З точки зору засновника прагматизму концепти відіграють такі

ролі: 1) є керівним початком життєвого досвіду; 2) вносять нові цінності; 3) набувають самостійного існування у вигляді “вічних істин” [3, с. 51].

З емпіричної точки зору концепт має такі недоліки: неможливість встановлення з їх допомогою причини і наслідків; відсутність “особистої” тотожності, оскільки він не піддається інтелектуальному тлумаченню; неможливість відображення з їх допомогою безперервності перцепт та ін. Американський філософ не погоджується з положенням про роль ідей Платона, який, на його думку, розглядає концепти як особливий світ, що призводить до того, що результати інтелектуального пізнання стають неадекватними реальності. Саме ці аргументи зумовили заперечення метафізики.

Окреслені проблеми вирішуються в аналітичній філософії. Щоб прояснити, як це відбувається, апелюємо до “Логіко-філософського трактату” Л. Вітгенштейна, а саме, звернемо увагу на висловлювання: “Образ є модель дійсності”, – яке показує, що якщо в емпіризмі первинними виділяють чуттєві дані, в термінології У. Джеймса, – перцепт, то в аналітичній філософії такими розглядаються образи, оскільки вони породжують модель дійсності. Дійсність змінюється відповідно до їх своєрідності, що стає можливим, оскільки образ і факт, подібно масштабу, прикладається до неї (2.1512). Звернемо увагу, що логічний спосіб повинен відображати світ (2.19), тому сукупність всіх істинних думок є образ світу (3.01). Не випадково знак, за допомогою якого виражається думка, називається пропозиціональним знаком (Satzzeichen), який є замаскованою формою вираження (3.143). Первинним знаком є ім’я, а пропозиція – дійсності, тобто, концептом.

Якщо концепт – це образ дійсності, то їх сукупність є концепцією, в якій проектується, якою ця дійсність має бути. Саме з цих позицій англійський аналітичний філософ Р. Пітерс досліджує призначення освіти. Він вважає, що освіта є тим, що ми свідомо придумуємо для себе та інших [2, с. 9]. Зрозуміло, що фактично концепція являє собою телеологію суб’єкта. Що ж означає створити концепцію? Для цього треба визначити сукупність

концептів, які співмірні між собою і передбачають один одного. При створенні концепції освіти Р. Пітерс починає з того, що виділяє взаємозв'язок таких концептів як “освіта” і “реформа”.

Як стає очевидним, концепт стає єдністю поняття і дії. Це можливо, оскільки він, одночасно, належить як до іманентного, або переживань, так і трансцендентного, або ідеального, які утворюють в дискурсі єдність. Іманентного, оскільки концепт є поняттям, яке переживається, або висловлюванням, за допомогою якого вони виражаються. Трансцендентного, оскільки поняття має ідеальну природу і містить в собі опис суцього, що показує буття як цілісність. Ці зіставлення свідчать, що дескриптивна метафізика дискурсу не припускає заперечення традиційної, а ґрунтується на ній. Тому будь-яке їхнє протиставлення відкидається. У традиційній метафізиці досліджується, що представляють собою перші причини і підстави, якими вони повинні бути, щоб було можливе існування. Тут вони мають загальний характер, на що вказує проблема універсалій в середньовічній філософії. У дескриптивній метафізиці дискурсу допускається їх відмінність і своєрідність, оскільки кожен суб'єкт як монада є самостійним, неповторним і унікальним.

Література

1. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. М. : Наука, 1958 (2009). 133 с.
2. Волков А. Г., Пешев О. О., Семикин М. А. Аналитическая философия образования Ричарда Стенли Питерса. Мелитополь: Люкс, 2016. 124 с.
3. Джеймс У. Введение в философию; Рассел Б. Проблемы философии. Пер. с англ. М. : Республика, 2000. 315 с.